

ПОЗБАВЛЯЮЧИ ЦНОТИ ЧИТАЧА (і/чи) СЕБЕ: ФЕМІННА СЕКСУАЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ САМОРЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У ЖІНОЧОМУ ПИСЬМІ МОДЕРНУ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ, ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА УЛЯНИ КРАВЧЕНКО)

Стаття присвячена аналізу феміної сексуальної природи, способів її саморепрезентації модерними українськими письменницями, а також рецептивної можливості впливу на читацьку аудиторію авторської системи вирішень питань, пов'язаних зі статтю, тілом, чуттєвістю.

Ключові слова: жіноче письмо, саморепрезентація, модернізм, автор, читач.

Статья посвящена анализу феминной сексуальной природы, способов ее саморепрезентации модерными украинскими писательницами, а также рецептивной возможности влияния на читательскую аудиторию авторской системы решений вопросов, которые касаются пола, тела, чувствительности.

Ключевые слова: женское письмо, саморепрезентация, модернизм, автор, читатель.

The article analyzes the feminine sexual prism the ways of its self-representation by modern Ukrainian female writers and the receptive ability of the system of addressing issues associated with gender, body and sensuality, in order to influence on the reading audience.

Key words: women's writing, self-representation, modernism, Author, Reader.

Віковічна літературознавча проблема співвідношення авторської інтенціональної могутності й читацької інтерпретативної вседозволеності і донині не знаходить свого розв'язання. Проект пануючого над текстом «ідеального читача» – лише утопічна *fata morgana*, бо всі ці його різновиди – «імпліцитний читач» (В. Ізер), «зразковий читач» (У. Еко), «архічитач» (М. Ріффатер), «інформований читач» (С. Фіш), «уявний читач» (Е. Вульф) – модифікаційні схеми бажаного, та не дійсного правильного діало-/монологу код(ів/у) двох суб'єктів літературної комунікації, адже «життєвий світ читача паралельний до художньої дійсності тексту, яка має здатність випромінювати віталістичну енергетику, що неминуче притягує і втягує у свої орбіти читацьку свідомість» [7, с. 181]. Щоби читач став повноправним учасником віртуального пережиття тексту, він має випробувати своїм розумом і тілом все *написане як даність*, включаючи інтимні переживання, пов'язані зі сексуальним досвідом і сексуальним вибором.

У добу модерну спостерігаємо лібералізацію авторського самовираження (зокрема у жіночому письмі) і «реабілітацію тілесності», що сприяли еротизації і сексуалізації українського письменства, формуванню нового читача, що має «зняти позірну

маску цнотливості» [23, с. 20], розуміючи, що «сексуальна історія якоїсь людини є ключем до її життя [...] сексуальність проектується на її спосіб буття у світі» [15, с. 189]. Тому спробуємо розглянути авторську саморепрезентацію у жіночих текстах у рамках сексуального/текстуального досвіду. Окрім того, проілюструємо проблему (*о-за-при-)* **своєння рецепієнтом написаного**, показавши, як інспірація казково-легендарними сюжетами сприяє їх повторенню в житті героїнями жіночих саморепрезентаційних гінографічних творів, оскільки «навіть в інтимному просторі автокомунікативних текстів відведено місце для глибоко прихованої присутності внутрішнього читача, який має перетворювати досвід автора у власне джерело пошуків, питань та відповідей» [7, с. 210].

О. Кобилянська без остраху звертається до проблем жіночої сексуальності, зауважуючи – «Я люблю зачіпати дражливі теми і не журюся, що про мене подумують» [8, с. 115]. Тому письменниця і обстоює «абсолютну свободу» [20, с. 22], і «проповідує в дуже делікатний спосіб, дотримуючись художнього такту, вільну любов» [18, с. 149], а ще «її героїні свідомі чуттєвості, потреб тіла, які можуть суперечити потребам духу, вимогам інтелекту» [19, с. 86]. Зауважено, що «енергія пристрасті відчутна між

рядками» [23, с. 19] новели «Природа» (1897), де привертає увагу питання самоідентифікування авторки, яка послідовно змінює гендерну точку зору: то «входить» у свідомість романтичної панночки, то міркує, як молодий гуцул, – тобто то саморепрезентується у діях маскулітної переможної жінки, то виконує реверсивну саморепрезентацію у репліках фемінного переможеного чоловіка. Раптовий і бажаний тілесний контакт обох символізує полюсне злиття суб'єктів не лише різних культур, а й різних психосоматичних природ, що справді нагадують «фрагментарні особистості однієї людини» [14, с. 155]. Описуючи «першу в українській літературі сцену фізичного кохання» [19, с. 87], Кобилянська здійснює у тексті власні еротичні фантазії, адже насолода героїні-маски у письмі провокує (спровокована) насолоду(ою) авторки процесом письма, сублімаційне оживлення потаємних стихійних потреб, які знаходять місце у щоденниках і пов'язані з інокультурним чужинцем, німцем Зерглером, що «запальний до невічливості, неотесаний, страшенно навальний» [8, с. 133], «розпещений дикун, без ніяких манер, невідшліфована натура» [8, с. 134].

Панночка «*поверх двадцять років*» [9, с. 401], як і авторка – «гарна-гарна, як провинний ангел» [8, с. 163], у неї «*меланхолійний сум*», «*очі [...] сумні і тоді, коли уста усміхалися*» [9, с. 401]. Інспірованість книгами формує її образ – «*вона не знала життя [...] знала його тільки з книжок, котрими зачитувалася донесхочу. Толстой був її богом, Шевченка ж знала майже напам'ять*» [9, с. 104]. Її «*фантазія розвинулася у [...] буйний цвіт*» [9, с. 401] як і в авторки, що «*живе самими фантазіями*» [8, с. 86], несвідомо відчуваючи у собі мистецький потяг до краси, стихійно виражений у маніі Повітря і крилатій гордовитості до земного – «*в лісі лежала вона, витягнувшись на моху, і між вершиками ялиць шукала неба*» [9, с. 402] і «*слідила за польотом орла*» [9, с. 402]. Панночку несподівано захоплює «*стрункий жеребець, чорний, як уголь, з [...] великими ніздрями [...] іскристими очима*» [9, с. 403] саме непокірно вдачено, з якою не справляються чоловіки і яка викликала у дівчини охоту «*усмирити звірюку*» [9, с. 403]. Насторожившись дикої непокори коня, дівчина наче втрачає свідомість, реалізуючи стан авторки, що у щоденнику оповідає – «*тепер я така холодна й незворушна. Тепер мене до екстазу можуть довести лише книжка й кінь...тільки не чоловік*» [8, с. 126]. Екстаз, або бурю крові – «*відсутню форму спокуси, яка виникає як сексуальна галюцинація*» [3, с. 86] переживає панночка ще до контакту з гуцулом через «*незамітні хвилі, коли інстинкти прориваються і греблі не знають*» [9, с. 404], тобто втішання еротичними фантазіями з книжних сюжетів дає їй віртуальну сатисфакцію. А вже зустріч із гуцулом слугує втіленням сексуальної потреби «*бути обнятою сильною рукою*»: синтез краси (художньої ідеальності) і сили (реальної матерії) в єдиному дозволило б поєднати такі різні її фантазії – зворушення візуальним і само-звернення бажання тактильного – «*В неї багато значила фізична сила і тілесна краса, і хоч вона рідко коли*

любилася, то все ж таки були їй милі, гарні, кріпкі люди. Коли чулася втомленою, находило на неї часто тужне бажання, потреба – відпочити на чий-небудь груді» [9, с. 411].

Подібні відчуття О. Кобилянська описує у щоденнику стосовно Зерглера: «*його гордовита, енергійна постава, його чисто чоловіча натура*» [8, с. 99], «*такого дужого, такого гарного я ще ніколи не бачила*» [8, с. 100], тому авторка бажає «*відпочити в його обіймах, дужих, міцних обіймах*» [8, с. 150], бо «*люблю ідеальні постаті... дужі чоловічі постаті з гордим осяйним чолом і невинними устами*» [8, с. 172]. Кульмінація в тексті настає тоді, «*коли він до неї притулювся, здавалося їй, мовби щось нерозгадне, мов електричний тік перейшов від нього до неї і тисячу полумінь бухнуло на неї*» [9, с. 416]. Щось схоже Кобилянська відчуває до Зерглера: як сон – «*він мені снився [...]* Ми дивилися одне на одного, і в його очах знов спалахнув той самий вогонь... Такий гарячий, гарячий... І в моїх також...» [8, с. 137] і як мазохістичне марево – «*мене непереборно тягло до нього, до його дужих рук. Хай би він задушив мене в своїх гарячих обіймах*» [8, с. 145]. Цікаво, що авторка, «*відводячи більшу частину щоденника своїм еротичним фантазіям [...]*, боялася виявляти свої почуття у реальних стосунках» [17, с. 235], тобто унеможливляла повноцінну саморепрезентаційність, скеровуючи потяги і бажання у текстуальну проекцію, щоби поділитися ними з читачем.

Для панночки, втім як і для Кобилянської, тілесне єднання лише яскрава пригода, стимуляція уяви / письма – «*Мені не треба нічого, тільки трохи любові, щоб розважитись [...]* нема потреби писати, як його звать, я тільки змалюю, який він на вигляд – високий і дужий, з великим, осяйним чолом, тонкими губами й невизначеного кольору очима» [8, с. 154]. Цнота (в) тексту(-і) (а отже: читача і автора) поступово руйнується, оскільки сексуальний контакт стає джерелом метаморфоз самої героїні: це доводить її образ, що для гуцула – пахуча приголомшлива рослина, яку він власноручно вириває з ґрунту [культурних табу]; і картина природи, що оксиморонно передає тілесну кровотокучість (дефлорацію дівчини) – «*осліплюче і немов упоєне побідодою, заблиско сонце на заході пишним золотом, й ніжно-ясні облаки навколо нього перемінилися в яркий червоний жар*» [9, с. 417], і червона шовкова хустка, що їй «*випала з-за пояса*» [9, с. 408] і яку мов доказ своєї перемоги, і як талісман-фетиш носить на шиї спокушений хлопець). Як зауважила Т. Гундорова, починаючи з «Природи», героїня Кобилянської «*виходить поза сферу чистої природи, базованої на діонісійстві, і вступає у сферу аполонівського самоконструювання*» [4, с. 41].

У творчості Лесі Українки менш видимо для читацької аудиторії, ніж у Кобилянської, постає проблема жіночої сексуальності та сексуальної поведінки, адже «*лінія екстазів, страстей, вибухів душі більше рівномірна, неподвижна*» [5, с. 154]. Проте, за нашим переконанням, її творчість може слугувати зразком того, як нерозривно у модерних текстах співіснують духовний та тілесний вимір пристрасті [2, с. 11], інфантильна цнотливість та

еротична відвертість. Оповідання «Над морем» (1898) може слугувати ілюстрацією інфантильно-еротичного символічного синтезу у тексті, де «оповідь від імені ліричної героїні є типово біографічною» [16, с. 136], тобто прописаний авто-біо-психо-графічний контекст, хоча, аналізуючи твір, дослідники здебільшого акцентують на пейзажній поезиці [13, с. 78-85] та розглядають філософськи «два подієві плани [...] ліричний та епічний» [16, с. 137].

Однак в оповіданні простежуємо цікавий проект двобічного самоідентифікування і саморепрезентування. Спочатку наголос поставлений на курортну панну Аллу Михайлівну, «літня хвилева знайомість» [24, с. 160] з якою для авторки-героїні служить спонукуючою замислитися і над її, і над своїми аксіологічними пріоритетами. «Молода, менш як двадцять літ, «панна з порядної родини» [24, с. 161], примхлива егоїстична модистка, що захоплюється романсами і циганськими пісеньками, подорожує з нянькою, шукає розвагу в легкому флірті. Неглибокі міркування, знаходять своє відображення в погляді – «чудові чорні очі немов оксамитні, їх погляд міг би бути глибокий, тихий» [24, с. 161]. Увесь час вказуючи на свій «циганський тип», Алла підкреслює не лише свою мандрівну легковажну вдачу, а й своєрідний спосіб любити «для ідеї реваншу» – «взяти б і закрутити голову сьому серцеїду, та так закрутити, щоб він просто збожеволів, а тоді сказати: «Adieu!» – і поїхати собі в Москву, а він тут нехай страждає» [24, с. 170]. Алла абсолютизує ірраціональну всюдозволеність, намагаючись отримати насолоду і від реальних любовних перипетій з Анатолем, і від ірреальних альтернативних фантазійних переживань, спровокованих книгою, стосунки з якою відображають стосунки з еротичним партнером, оскільки для дівчат часто «читання – це сфера бажань, стосунки з книгою зображені як роман, як пристрасть» [22, с. 217, 223-224].

Леся Українка, поруч з Кобилянською й Уляною Кравченко, говорить про важливість лектури не лише як формо-/змісто-творчого механізму саморозвитку особи-читача, але як дівочого еротичного дидакта: для молоді Наталки Веркович книжки можуть бути згубними у сімейному житті, як вважає тітка («Царівна»), панночка з «Природи», начитавшись книг, потерпає від снів і еротичної меланхолії, Марта своє життя підпорядковує книжним амурним сюжетам («Хризантеми»). Алла Михайлівна еротично розважається книжками, знаходячи заспокоєння внутрішнього голоду почуттів, незліченно разів втрачаючи при тому цнотливість тілесну й психологічну – «L'atour moderne», здається. Книжка була маленького формату, видання гарненьке, з тонкими малюнками, на обложці в червоному тоні якісь фігури, ледве прикриті серпанками, у викручених позах, з дикими виразами, так, немов вони кудись женуться несамовито чи корчаться в танці св. Вітта» [24, с. 182].

«Новітнє кохання» зовсім не приваблює авторку-героїню, вона натомість перейнята іншими прагненнями, спрагла спокою, нагадує беззахисну перед власною ностальгією і відмежовану від буденщини дитину, яку

кличе морська стихія, семантично і функціонально ототожнена з Домом, (у/до) себе. Інфантильне сприйняття світу, за яке їй часто дорікає Алла Михайлівна – «Де ви живете? – на землі чи на небі?» [24, с. 162] – реалізується в особливому морському пієтеті, морському поетизуванні, життєдайній необхідності Води, що розцінюється як між-простір буття, містичний шлях у поза-просторову і поза-часову вічність радості, якої насправді бракує на суходолі сухотній жінці. Без спогадів про кохання, любовні драми, без жодних згадок про пережите її цнотлива свідомість – «tabula rasa» – марить морем як само-віднайденням минулого. Дослідники переконливо стверджують, що Леся Українка «за своїм темпераментом душі була діонісійською, стихійною, бурхливою натурою» [6, с. 75], тож її істеричне, хаотичне, нестійке до різного типу подразників жіноче «я» присутнє і в аналізованому оповіданні, його настрій аналогічний кольоровим малюнкам моря, що змінює свою барву. Для Лесі Українки вода мала справді життєдайне значення, перші поїздки в Одесу та Євпаторію не лише стали стимулом написати оповідання, а й визначили її морську настроєвість – «Тепер же сиджу тут над самісіньким морем» (22.06.1891, до М. Косача) [25, с. 90], «тут саме сонце та море своїм блиском та грою додає мені одваги і надії» (28.07.1891, до М. Драгоманова) [25, с. 102], «я тепер просто бачу море і дишу, і поки що з мене досить сього. Я все ще втомлена» (02.07.1897, до сестри О. Косач) [25, с. 373]. Казка авто-героїні про дорогу, що має незнаний кінець, яка сама обирає мандрівця, рятуючи його від спокуси/любові з поміччю втечі виникає в уяві саме під час споглядання моря (на відміну від гірської еротичної казки Кобилянської) – «Свіжий вітрець подихав і коливав біля причалу човни з вітрилами. По затоці снували байдарки, оддалік біліли фелюки, мов згряя лебедів, тихо плинувши вгору до горизонту, немов розтаюючи. І мені забажалось поплисти за ними услід» (підкреслення наш – Р. Ж.) [24, с. 189]. В одному з останніх листів Леся Українка розмірковує – «Вже, видно, мені на роду написано бути такою princesse lointaine (фр.), пожила в Азії, поживу ще й в Африці, а там...Отак все посуватимусь далі та далі – та й зникну, обернуся в легенду...Хіба ж не гарно?..» (від 23.03.1909) [26, с. 277]. Принцеса-марево або жінка-мрія «архетипний персонаж середньовічних романів для позначення недосяжної жінки» [10, с. 4], або, на наш погляд, модерної плінної водної жінки, яку не можна стримати чи заволодіти нею.

Уляна Кравченко торкається проблеми жіночої сексуальності, порівняно зі своїми сучасницями, ще досить несміливо, у традиційно нейтральному галицькому тоні. Оцінка своїх почуттів письменницею не виходить за межі загального гуманізму – «Я люблю, знаю всі чувства, того лиш егоїстичного, односющегося до одиниці не знаю – ніт! Я люблю всіх і все, що достойне любові. Не дивно – єсьмь женщиною, а у тих переважає чувство, як в другій половині рода розум» (із листа до І. Франка від 23.11.1883) [11, с. 106]. Однак надмірність почуттів Ю. Шнайдер знаходить вираження і в інтимній ліриці,

і в прозових его-текстах через часто прихований, а іноді промовистий паралелізм з природою, коли пейзаж субстантивує не лише психологічний, а й фізіологічний стан жінки. У «Хризантемах» всі зміни в світі природи фіксуються на(у) тілі Марти, що ототожнює себе з квіткою міжсвіття. Це наслідок неоромантичної стилізації, що «робить поодинокі акценти на чуттєвості часом майже непомітними, бо чуттєвість, тілесність і любов до неземної краси ще дещо старосвітськи, у згоді з традиціями романтизму, незрідка протиставляються як вартості непокдані» [1, с. 119]. Дослідники переконують, що у своїй повісті Уляна Кравченко «проголошує зречення тілесності майже як ідеологічне кредо» [1, с. 119]. Все ж тілесний досвід жінки у тексті представлений, правда, не настільки відверто, як скажімо в Кобилянської, проте, виявивши латентні символічні натаки, спробуємо цей досвід реконструювати.

Тіло як джерело насолоди і болю (за О. Гомілко) позначене подвійністю, воно абсорбує зовнішні видимі події-знаки, які здатні впливати на внутрішні стани особистості. Юна Марта – «досі не розбуджена дитина» [12, с. 152] пізнає себе як жінку в цікавий культурний момент: дванадцятирічна дівчинка оповідає про вторгнення у свій інтимний простір через метафоричну зовнішню деталь – прокладання залізничної колії, що стає у тексті **межею пізнання болю-насолоди** – «коли почали будову залізничного шляху, прибуло до мого досі спокійного родинного міста багато чужинців. Я мала тоді дванадцять літ» [12, с. 17]. У XIX столітті бурхливо розвивається техніка, досягнення НТР покращують життя людини, вичерпуючи природні цінності, руйнуючи екосистему. Марта-природа усвідомлює, що дорога з феруму стане прологом до само-знищення – «з приходом чужинців, з цілим цим рухом техніки починається моя трагедія» [12, с. 209], входження Чужого на незайману територію може призвести згодом до само-вичерпаності власного світу. Марта зображає зміни у собі через бурю: «Мій білий квітничок виглядав інакше... Буря поприбивала пелюстки рож... Буря злива залишила довкола знищення, не стало мого квіття... добре мені відоме «почуття знищення» [12, с. 16]. Увірає трагедію контрастна колористика твору: переходить від світлості білого (квітник – світ цнотливого дитинства) до жалобного чорного кольору (буря – непередбачене дорослішання, почуття знищення), потім між ними іде двобій – «*Incipit tragedia. Боротьба білих і чорних духів*» [12, с. 216], тобто «битва сексуального кохання та Любові, і вона втілює засадничий розпад ангелів, що гинуть у надто людському тілі» [21, с. 60]. Марта мріє знищити контрасти буття, що призвели до її трагедії – «хотіла б я запалити вселенну, розвести пожегу, нехай би в огні все згасло, все перетопилося в одне! Нехай би не було білих і чорних клавішів, білих і чорних ангелів» [12, с. 195].

Поява **чорного** демонічного образу спокусника, дуже схожого до казкового Ібліса, чимось і до булгківського Воланда, сорокарічного інженера Пана де Печки, (у Кобилянської функцію спокусника теж виконує чоловік (Лорден, Шварц, у «Природі»

натомість важко визначити, хто кого спокусив), в Лесі Українки демонічною спокусницею була жінка (Алла з «Над морем») і спричиняє Мартині «зомління, знищення цвіту білих рож» [12, с. 18]. Близькість сексуального посягання модифікується через зоровий контакт – «чую його пожадливі погляд на собі... його очі просвердлюють мене наскрізь... демон... не чар, а чад відчуваю в його поаяві» [12, с. 210]. Збереження власної цноти, так само, як і для авто-героїні «Над морем» Лесі Українки, дорівнює збереженню власного спокою, власного образу, врешті свого «я». Сумнів у своїй присутності подано в тексті через непевність свого ідентифікаційного «я», між-не роздоріжжя образного (баченого) та сенсуального (тактильного, даного у відчуттях), втечу духа з тіла як само-метаморфозу усвідомлює дівчина – «У великому дзеркалі побачила себе й того пана. Чи це я? Істота непевна свого існування та існування цього світу. Дівчинка-дитина в білій суконці, за поясом – букетик білих хризантем... Біде лице скидалось на якусь неземну з'яву. Я дивилась на себе чужими очима» [12, с. 23-24]. «Чорна» фобія бути згвалтованою (небажаний, але продуманий, спроектований сексуальний контакт (як у «Природі» Кобилянської) протистоїть нав'язливій «білій» ідеї вічної цноти (букетик хризантем за поясом як оберіг). Після зустрічі з де Печкою в Марти відбувається повна атрофія тілесності через відразу до насолоди-болю.

О-дух-овленість дівчини, яка «має щось, що називається душею» [12, с. 152], возвеличує ідеалізований казковий **білий** мандрівний лицар – «суворий профіль, вярязька сталь в очах» [12, с. 157], чужинець-інженер Вальдемар (прототип якого – легендарний Трістан), що розуміє – «Марта засвята, щоб її пожадати, як жінку з крові й тіла» [12, с. 180]. Лицарське поклоніння Дамі Серця надає повісті особливостей середньовічної естетики, за якою – «пристрасть – це аскеза. Вона успішно протистоїть земному життю, бо набирає форми бажання, а це бажання перетворюється на фатальність» [21, с. 51]. Виникає своєрідна алузія на образ «Princesse lointaine» Лесі Українки – жінка-фантазмагорія – привид, істота між-світова, атопічна, яка не належить нікому, навіть собі: у звертанні Вальдемара до Марти: «Далека паняно, мандрівнице, що прийшла з якоїсь невідомої батьківщини [...] мене томить туга, що мушу тебе втратити» [12, с. 178], «здається, сперевіку знав я тебе і знов мусив стрінути... ця хвилинка – доповнення попереднього нашого існування» [12, с. 177].

Тож образи Марти і Вальдемара, як образи новітніх Ізольди та Трістана, окрім рис романтичної концепції дво-свіття, наділені містицизмом вічної, тобто поза-часової, куртуазної любові. Як зауважує Д. де Ружмон, поняття «cortezia: таємниця, терпіння, міра, яка [...] є синонімом не чистоти, а радше стриманості [...] чоловік стає слугою жінки» [21, с. 70], васалом, що приборкує своє єство заради самої можливості любити-не-володіючи, адже, «правило куртуазного кохання протиставляється пристрасті, яка тяжіє до дійсності, тобто вимагає «цілковитого володіння своєю дамою» [21, с. 32-33].

Перша їхня зустріч – знакова, одночасне здійснення пророчої легенди – позачасове возз'єднання Трістана та Ізольди і освячення не-земної любові чистою кров'ю Марти-Ізольди – «подав мені кілька білих хризантем і попросив на один тур вальса [...] Пришпилюючи букетик, я вкололася, і кров забагрила хризантему» [12, с. 21]. Зміна барви квітки-Марти вказує на досягнення дівчинкою знання про тілесне – **насолоду бодем**, що ілюструє трагічну діалектику Еросу – боротьбу між червоною силою бажання (у героїні «Природи», пригадаймо, червоне волосся, у Алли Михайлівни – червоний капелюшок (!) і білою тишею відрази-відмови-цноти (білі лебеді як символізація втечі від еротичних земних фантазій, білий морський пейзаж у «Над морем»), оскільки це «бажання, яке не стихає, яке нічим не можна задовольнити, яке відштовхує та уникає будь-яких спроб здійснитися» [21, с. 56].

Отже, у вибраних текстах трьох українських модерністок сексуальна жіноча саморепрезентація відіграє потрійну роль: вона стає засобом розкриття власних авторських еротичних фантазій (текст-насолода («Природа» О. Кобилянської), які або здійснилися у минулому і потребують свого реанімування в пам'яті письменниці, або й не мають жодних шансів здійснитися; введення у текст еротичних ілюзій дозволяє авторці передбачити для себе (не)можливий вибір між двома вимірами почуттів – тілесним і духовним, проектуючи альтернативу само-втечі через привласнення образу аморфної безстатевої Вічної Дитини, залюбленої в лоно-море (текст-ностальгія («Над морем» Лесі Українки); і нарешті, модерна реконструкція куртуазного піднесеного Еросу, де жінка (і/чи авторка) здатна панувати над своєю сексуальністю, зрікаючись своєї земної природи, вона перетворюється на одуховлену недосяжність (письмо-фантазмагорія («Хризантеми» Уляни Кравченко).

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева В. П. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму : [монографія] / В. П. Агеева. – К. : Факт, 2003. – 320 с.
2. Баранова І. О. Духовний вимір любові і тілесна пристрась: внутрішній трагізм образу жінки в драматургії Лесі Українки / І. О. Баранова // Вісник Запорізького національного університету. Серія: Філологічні науки. – 2009. – № 1. – С. 10–15.
3. Бодрийяр Ж. Соблазн / Жан Бодрийяр ; [пер. с франц. А. Гараджи]. – М. : Ad Marginem, 2000. – 318 с.
4. Гундорова Т. І. *Femina melancholica*: Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської / Т. І. Гундорова. – К. : Критика, 2002. – 272 с.
5. Євшан М. Леся Українка / Микола Євшан // Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика / [упоряд. Н. Шуμιло]. – К. : Основи, 1998. – С. 153–159.
6. Зборовська Н. В. Моя Леся Українка : [есей] / Н. В. Зборовська. – Тернопіль : Джура, 2002. – 228 с.
7. Зубрицька М. О. Homo legens: читання як соціокультурний феномен : [монографія] / М. О. Зубрицька. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.
8. Кобилянська О. Ю. Слова зворушеного серця: Щоденники, Автобіографії, Листи, Статті та спогади / О. Ю. Кобилянська. – К. : Дніпро, 1982. – 359 с.
9. Кобилянська О. Ю. Твори : в 5 т. / О. Ю. Кобилянська. – К. : Держлітвидав, 1962. – Т. 1. – 492 с.
10. Кочерга С. О. «Ландшафт культури» у творчості Лесі Українки / С. О. Кочерга // Слово і час. – 2012. – № 2. – С. 3–9.
11. Кравченко Уляна. Пам'яті друга / Уляна Кравченко, [упоряд. і авт. вступ. ст. та прим. Г. І. Огриза]. – Львів : Каменяр, 1996. – 247 с.
12. Кравченко Уляна. Хризантеми : [повість] / Уляна Кравченко. – Чикаго : Вид-во Миколи Денисюка, 1961. – 414 с.
13. Кулінська Л. П. Проза Лесі Українки / Л. П. Кулінська. – К. : Вища школа, 1976. – 166 с.
14. Левченко Г. Д. Зачарована казка життя Ольги Кобилянської : [монографія] / Г. Д. Левченко. – К. : Книга, 2008. – 224 с.
15. Мерло-Понті М. Тіло як істота зі статевими ознаками / Моріс Мерло-Понті ; [пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенка] // Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття. – К. : Український Центр духовної культури, 2001. – С. 184–206.
16. Моклиця М. В. Естетика Лесі Українки (контекст європейського модернізму) : [монографія] / М. В. Моклиця. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 242 с.
17. Нікітчина Г. Д. Почуттєве задзеркалля Ольги Кобилянської (Психоаналітичне тлумачення авто-біографічних текстів письменниці) / Г. Д. Нікітчина // Вісник Львівського університету. – Серія : філологічна. – 2004. – Вип. 33. – Ч. 1. – С. 229–238.
18. Ольга Кобилянська у критиці і спогадах / [упоряд. Ф. П. Погребенник, О. К. Коваленко, Е. М. Панчук, В. Я. Піскалова]. – К. : Держ. вид-во худ. літ, 1963. – 559 с.
19. Павличко С. Д. Теорія літератури / [передм. М. О. Зубрицької] / С. Д. Павличко. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 679 с.
20. Пригодій С. М. Продовжуючи прадавню українську традицію «серця» (неоромантичні твори О. Кобилянської в контексті духовних явищ Європи) / С. М. Пригодій // Всесвітня література. – 1998. – № 5. – С. 21–23.
21. Ружмон Дені де. Любов і західна культура / Дені де Ружмон ; [пер. з франц. Я. Тарасюк]. – Львів : Літопис, 2000. – 304 с.
22. Савкіна І. Л. «Пишу себя»: Автодокументальні женские тексти в русской литературе первой половины XIX века / И. Л. Савкина. – Tampere : University of Tampere, 2001. – 360 с.
23. Соловій Г. Р. «Цнотливий» читач українського модернізму / Г. Р. Соловій // Наукові записки. – 2001. – Том 19: Спеціальний випуск. – С. 16–20.
24. Українка Леся. Твори : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1976. – Т. 7. Прозові твори. Перекладна проза. – 1976. – 576 с.
25. Українка Леся. Твори : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1978. – Т. 10. Листи (1876-1897). – 1978. – 542 с.
26. Українка Леся. Твори : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1979. – Т. 12. Листи (1903-1913). – 1979. – 694 с.